

Les pellofes de Sant Jaume de Calaf i Santa Maria del Pi. Noves aportacions documentals i monetàries

X. JORBA I SERRA

Com ja vàrem explicar a l'article «Les pellofes d'Olesa de Montserrat. Aportacions documentals», a l'*Acta Numismàtica* 34, la rica i extensa documentació existent als arxius comarcals i parroquials sobre les diferents comunitats de preveres, ens ha permès deixar constància de l'important entrellat econòmic que les citades comunitats de preveres realitzaven sobre els creients per extreure el màxim de diners per mitjà de fundacions de misses, aniversaris, novenes, cap d'anys, etc., i distribuir-los entre els beneficiats.¹ L'abundància pecunària obligava a regular, coordinar i administrar la renda generada, creant una sèrie de càrrecs i una moneda interna anomenada *plom* o *pellofa*.²

LA COMUNITAT DE SANT JAUME DE CALAF. NOVES APORTACIONS DOCUMENTALS

Totes les comunitats de preveres es regien per mitjà d'unes regles o ordinations, les quals eren aprovades pels seus bisbes —en aquest cas el bisbe de Vic— i,

1. «Nota per lo señor bosser: Lo dret del cos es 1 ll., 8 s., 8 d., repartits, sacristà, 8 s., 8d.; campaner 11 s., 2 d.; capiscol, 2 s.; diaca 2 s.. Drets de la novena quals se deposan en arxiu en cas no se celebra 5 s.. Per portar lo cadaver: capiscols 2 s.; diacas 2 s.. Dret de albat, 13 s., 6 d., repartits caritat missa 7 s., 6 d.; capiscol 4 s., orga 2 s., diacas 4 s., campaner, 4 s., 6 d.. Dret de cap de any 4 s.. Nota que en las novenas simples se cantan dos misses quals se asientan als Parrocos se dona de caritat als residents 2 s., 8 d.» Arxiu Parroquial de Sant Jaume de Calaf. *Llibre en que estan continuats los enterros, novenas y capdeans, que se celebran en la collegiata de Calaf començant en lo any 1773*.

2. Recordem que els ploms o pellofes servien per comptabilitzar la presència dels beneficiats en les tasques diàries de la comunitat. Aquests, una vegada arribat final de mes, havien de bescanviar, per mitjà del bosser de la comunitat, els ploms o pellofes per diners de circulació oficial.

amb el pas dels anys, modificades i ampliades en alguns dels seus articles. Les ordinacions són les fonts més interessants per observar el funcionament de tota aquesta institució. En el cas de Calaf, sabem que el consell de la comunitat de preveres es reunia al cor alt de l'església de Sant Jaume, després de ser avisats a so de campana.³ Un exemple del 1601 ens permet veure quines mesures adoptava la comunitat davant d'un conflicte:

... determinaren que qualsevol prevere, canonge o beneficiat residint en la present església y participant dels fruits e emoluments, aniversaris y distribucions de dita església no gosés ni presumís acceptar ni servir nengun benefici curat axí suffragània com parròquia, diumenges ni festes, loco mersenari ni altro ofici, etien que no sie curat de tal manera que guanys o salari o vicari que en continent lo dit deservint fos privat y expoliat de totes les ganancias axí be de misses com de altres y dels ploms proceint de la bossa del cor fins atant que al boser y a la major part conste haver desistit de dita cura per lo dit acceptada per quant conste resultar gran y notable dany en lo culto divino y contra de tota justícia y gran murmuratio del poble per no trobar-se en los dies més notables com són los dies de diumenge y festes manades apenes ningun sacerdot lo qual cante en lo cor y diga las misses tenen obligació en la església axí de confraria com de estaca.⁴

Per entrar a la comunitat de preveres, aquests havien d'ostentar un benefici, realitzar un examen de cant pla i pagar obligatòriament a la comunitat cinc lliures.⁵

Vuy que comptam als 12 de desembre 1620 mº Joan Philip, beneficiat del benefici de Sant Macari, ordenat de subdiaca suplica a la Rnt. Comunitat fos de són servey de admetre'l a les cotidianes distribucions servades las ordinacions de dita comunitat y la dita comunitat li assenyala hora per a que habie examen de cant al qual se trobareu presents tots los sacerdots residins i aprovarsen per idoneo y suficient de cant pla la Rnt. Comunitat lo admete en la societat y congregatió y confraria del Sant Esperit de lo qual són confreres pagant sinch lliures per lo augment de dita confraria conforme esta consedit per lo bisbe de Vich...⁶

Però no tothom entrava. Fins l'any 1603, hi havia canonges i beneficiats que no havien estat constituïts en ordes sagrats, i participaven amb tota regularitat en els oficis i distribucions de la comunitat de preveres. A partir d'aquesta data, el bisbe de Vic prohibirà a tots aquests individus poder-hi participar, a més d'estar obligats a pagar deu lliures de multa.

3. La comunitat de preveres de Sant Jaume de Calaf era formada al segle XVII i XVIII per vint-i-dos individus. Els càrrecs de la comunitat eren els següents: bolsser, cabiscol, dos síndics, arxiver, dos col·lectors i dos diaques.

4. Arxiu Parroquial de Sant Jaume de Calaf. *Llibre de distribucions per staca y los ploms se donen en la pnt. Església de Sant Jaume... (1582-1632)*.

5. La comunitat de preveres de l'església de Sant Gil de Torà atorgava al beneficiat o fill de la vila el dret a percebre, des del primer dia d'ingrés, els ploms o pellofes. Arxiu parroquial de Torà. *Carpeta d'admissions de beneficiats*.

6. Arxiu Parroquial de Sant Jaume de Calaf. *Llibre de resolucions y títols dels beneficis de la pnt església*.

Les regles o ordinacions també establíen totes les imposicions pecunàries que s'aplicaven pel seu incompliment. Vegeu-ne aquí alguns exemples:

Item fonch ordenat que ningú de dits Prior, canonges, beneficiats que no seran al principi de tertia fins a la fi de hora, quels sie llevat un diner y si no seran al introit fins a la epístola les sien llevades totes las distribucions de aquelles hores y ofici.

Item fonch ordenat que ningun prevere gos estar en lo cor celebrant-se los officis divinals ab sombrero ni capell ni caputxo ni ab cota curta ni ab armes ni ab altre abric sino ab sobrepellis y cota llarga y barret de capella y si lo contrari faran perden la distribució de aquell dia.

Item fonch ordenat que tot quant serà manat a qualsevol prevere per lo cabiscol per servey del cor o dels officis aquell tal ho hagi de fer sots pena de privatio de las distribucions quotidianes de aquell dia, les quals seran aplicades y donades en aquell que en defecte seu ho farà.

Item fonch ordenat que tot ora y quant se hagan de cantar introits, antiphonas, y qualsevol altra cosa que toque a cant pla graduals, ofertoris y altres coses que tots los capellans se hagin de alçar davant lo faristol y aço per que se es trobat un o dos hagin de cantar sols y los altres estan ocupats ab altres coses y volem sia servat sots pena de privatio de las distribucions.⁷

A vegades, el bisbe de Vic introduïa modificacions a les regles. Així, per exemple, l'any 1619, concedirà a tots els preveres malalts el dret de cobrar un ral diari a més de les distribucions ordinàries. Altres vegades és el mateix bisbe el que ha de cridar l'atenció a tota la comunitat de preveres per la seva relaxació en general:

Item havent tengut notícia que en lo Chor en lo temps ques cantan las horas canònicas y se celebran los divinos officis se parla ab gran distracció y scandal y no estan ab aquella devoció, atenció y reverencia ques deu a actions tant graves y del servey de Déu Nre. Sr., ordenam y manam al Prior, canonge, beneficiats y demes residents desta Iglésia que de aquí al devant no parlen, confabulen, lligen cartes, ni fassen altres coses indecents y quels puguén distrauer de contemplar y cantar ab tanta devoció les alabanças de Déu ... y prive de las distribucions de aquella hora a tots aquells que no obehiran aquest nostre mandato...⁸

Quan eren qüestions d'ordre interior, el cabiscol s'encarregava de dur a terme les penalitzacions pertinents, com en el cas del 1623, on privarà al canonge Camps la distribució de tertia y ofici per certes coses feu en lo cor.

7. Arxiu Parroquial de Sant Jaume de Calaf. Llibre de resolucions y títols dels beneficis de la pnt església.

8. Arxiu Parroquial de Sant Jaume de Calaf. Llibre de varios papers, declaracions dels ordinaris, relacions y altres notícies de esta Coleg^a Iglá.

Les pellofes de Sant Jaume de Calaf

La primera referència a la utilització de ploms o pellofes la trobem l'any 1555:

*Assi appar los ploms y misses se son posats en lo present registre de les distribucions del vi⁹ de la present sglésia de Sant Jaume de Calaf comensant lo primer de juliol del any mil sinch cents cinquanta y sinch fins al darrer de juny del any mil sinch cents cinquanta sis...*¹⁰

El text fa referència a les quantitats de ploms que rep el prior i la resta de beneficiats que formen la comunitat, un total de dotze membres:

<i>Prior: Primo posi ploms per juliol y agost</i>	15 s., 6 d.
<i>Item misses</i>	4 s.
<i>Posa ploms per lo mes de setembre</i>	11 s., 9 d.
<i>Item misses</i>	8 s.
<i>Item possi ploms per octubre</i>	9 s.
<i>Item misses</i>	4 s.
<i>Item possi ploms per novembre y desembre</i>	17 s.
<i>Item misses</i>	6 s.
<i>Item per janer fabrer y mars</i>	2 s.
<i>Item per abril maig y juny ploms</i>	16 s.
<i>Item misses</i>	6 s.
	4 ll., 18 s., 3 d. ¹¹

Quines distribucions de la bossa rebien els preveres per participar en els oficis? Podien variar amb el temps, però, al llarg del segle XVII, rebien el següent:

Matines i misses cantades	de 8 a 10 diners
Hores menors que canten	6 diners
Aniversaris nocturns de difunts sense cant	2 sous
Aniversaris nocturns i laudes amb cant	4 sous

Miquel Crusafont, en el seu llibre *La moneda catalana local entre els segles XIII i XVIII* (Barcelona, 1990) identifica vuit pellofes de Sant Jaume de Calaf, ba-

9. Cal tenir en compte que, des de molt antic, les distribucions quotidianes es feien de dues maneres: en espècie –pa, vi i carn– i en moneda d'ús privat –ploms o pellofes. Àngel FÀBREGA I GRAU, *La vida quotidiana a la catedral de Barcelona en declinar el renaixement*. Any 1580, Barcelona, 1978, p. 37.

10. Arxiu Parroquial de Sant Jaume de Calaf. *Llibre de distribucions de misses y ploms 1556-1581*.

11. Relació dels beneficiats: Sacristà, 7 ll., 3 s., 10 d.; Palau, 9 ll., 16 s.; Serra, 11 ll. 5 s., 2 d.; Sala, 8 ll., 6 s.; vicari, 8 ll., 2 s., 6 d.; Argullol, 3 ll.; Riera, 5 ll., 12 s., 2 d.; Albertí, 6 ll., 11 s., 4 d.; Gassó, 5 ll., 5 s., 5 d.; Jordi Fabrer, 3 ll., 4 s., 4 d.; Santasusana, 7 s., 4 d.. Arxiu Parroquial de Sant Jaume de Calaf. *Llibre de distribucions de misses y ploms 1556-1581*.

sant-se en la classificació de Colomines i del Museu Episcopal de Vic. Nosaltres, en l'article «Les pellofes de Prats de Rei, Igualada i Calaf», a *Acta Numismàtica*, núm. 35, identificarem sis dels encunyats atribuïts per Crusafont a Sant Jaume de Calaf.¹² Aquestes pellofes són llautons incusos sense llegenda marginal excepte la Crus. 1411, que diu *PLOM DE ANIMAS*, amb una lluna i una efígie humana. Les altres tenen elements iconogràfics que al·ludeixen a Sant Jaume, patró de la parròquia, i al ca heràldic de la vila de Calaf.¹³

Podem distingir perfectament tres grups de pellofes. El primer grup format per la pellofa Crus. 1411, amb una tipologia completament diferent a la resta i sense cap valor específic. La seva estampa ens fa pensar en el fet que sigui de les pellofes més antigues de la comunitat. Tal vegada la referència documental de l'any 1712, on el canonge Comas compra *llauna per fer ploms — 2 lliures, 2 sous*,¹⁴ sigui per fer pellofes de llauna de la mateixa tipologia o, si més no, per a algun tipus de pellofa fins ara desconegut.

Un segon grup el formarien la pellofa Crus. 1412, que porta la creu tradicional de Sant Jaume entre dues petxines i les Crus. 1413, 1414 i 1415, que duen una petxina sobre dos bastons de pelegrí amb valors que poden fer referència a diners o sous, 2, 6 i 12. Entre la documentació trobem una referència de l'any 1727, bastant explícita «*als 7 de abril se ha pagat per fer los motllos dels ploms de sisens y cans — 1 lliura, 19 sous*».¹⁵ Recordem que la paraula sisè vol dir moneda de valor de sis diners. Si tenim en compte aquesta dada, els valors de les pellofes 2, 6 i 12 voldrien dir diners. A més a més, el document ens situa la data d'aparició de la Crus. 1414 i de les pellofes del tercer grup.

El tercer grup estaria constituït per les pellofes Crus. 1417 i 1418, les quals porten un gos passant amb la cua aixecada; el primer, corrent a l'esquerra amb una flor sobre el ca i tres brots vegetals en exerg; el segon, corrent cap a la dreta amb una flor a sota i valor 2 a dalt; i el plom Crus. 1419, amb un gos a l'esquerra sobre un brot vegetal i una flor a sobre del ca, de la qual nosaltres no vàrem trobar l'encuny, però per característiques semblants, Crusafont la va identificar com a pròpia de Calaf. Cal recordar que el ca heràldic de Calaf i la seva estampa són idèntics als segells de la vila corresponents al segle XVIII. Això coincidiria amb la dada documental abans mencionada sobre la creació dels motlles dels ploms de

12. Els encunyats conservats al Museu Comarcal de l'Anoia corresponen a les pellofes Crus. 1412, 1413, 1414, 1415, 1417 i 1418. Cal recordar que Miquel Crusafont anul·la la pellofa 1416 en correspondre a Sant Jaume de Barcelona.

13. L'aspecte de les pellofes amb un llautó molt brillant, que sembla daurat, menys en la Crus. 1411, fa pensar sense gaire marge d'equivocació que són reproduccions realitzades durant el segle XX, amb els encunyats conservats al Museu Comarcal de l'Anoia. Aquest daurat brillant també el tenen les pellofes d'Igualada que trobem en els mercats numismàtics i que sorprenentment tenen els encunyats al mateix museu. Les pellofes d'Igualada procedents de la comunitat de preveres de Santa Maria d'Igualada, i conservades al mateix museu, tenen l'aspecte d'un llautó envellit i molt utilitzat i en cap moment daurat.

14. Arxiu Episcopal de Vic (AEV), Calaf K/1.

15. Arxiu Episcopal de Vic (AEV), Calaf K/1.

cans i també amb el document de l'any 1728 en el qual es diu: *se ha pagat per planxa de llautó per fer ploms — 1 lliura, 16 sous*.

Trobem dificultats per esbrinar quina funció tenia cada pellofa —excepte en el cas de la Crus. 1411, que clarament ens indica la seva funció. Sabem que l'any 1731 es varen fer ploms per a les distribucions per un cost de dotze sous; l'any 1734 es varen comprar dos pergamins per fer els llibres del bosser; l'any següent es van pagar catorze sous per la realització del banc del bosser; l'any 1742 es va comprar una bossa per als ploms amb un cost d'una lliura i vuit sous, mentre que l'any 1756 es va pagar al fuster el cost de la reparació del pany, balda i clau de la taula del mateix bosser. L'última dada concerneix al 1760, any en el qual es compra llautó per fer ploms:

Item se ha pagat per una llauna de llautó per fer ploms — 9 sous 3 diners.

Item se ha pagat per fer los ploms — 12 sous

Item se ha pagat al courer per un tros de planxa per fer ploms — 1 sou 10 diners.

LES PELLOFES DE SANTA MARIA DEL PI DE BARCELONA

Les emissions de pellofes de Nostra Senyora del Pi mereixerien un estudi molt més detallat del que exposarem en el present article. La manca de temps ens ha obligat a realitzar-ne només una primera aproximació, però no per això podem deixar de mencionar la riquesa documental de l'arxiu de la comunitat de preveres, que actualment es conserva a la mateixa parròquia del Pi.

Els bossers de les diferents comunitats, davant la necessitat de moneda fraccionada per repartir entre els membres que en formaven part, tindran l'obligació de fabricar, a partir dels segles XIV, ploms, senyals o pellofes. La documentació fins ara consultada ens permet saber que la comunitat del Pi ja encunyava aquesta moneda particular i d'ús intern i exclusiu per als seus membres des de principi del segle XVI. Tenien dret a percebre-les el rector, els vicaris, els beneficiats, els capellans, els conductius, els escolans i els escolanets.

La primera dada trobada que fa referència als ploms correspon a l'any 1502 i es parla dels dipòsits de ploms dels diferents preveres que formen part de la comunitat:

... posi jo Castells de ploms tretze sous e dos diners

Castells posi de ploms dos sous, vuit diners

*Ros posi de ploms vint y sinch sous...*¹⁶

16. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari IX, prestatge VII, volum 278, document dipòsits ploms. Relació dels preveres que formaven part de la comunitat l'any 1502: Ros, Castells, Xetards, Palència, Matoses, Oller, Johan Ferrer, Bas-ter, Gualbes, Serra, Despalau, Sorts, Fornés, Albarells, Villar, Campanya, Sesrovira, Trullolls.

Segell del segle XVIII de la comunitat de preveres de Santa Maria del Pi.

Els llibres de dipòsits de ploms que administrava el bosser ens informen del valor de les pellofes i dels diferents tipus que n'hi havia. Al llarg del segle XVI, les pellofes tenien el valor d'un diner:

—Any 1503— *Possi jo Jaume Vila sis ploms — 6 diners*
*Possi jo Vallès sis ploms — 6 diners...*¹⁷

Els tipus de ploms que hi havia dins de la comunitat eren segons l'any 1545:¹⁸

17. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari IX, prestatge VII, volum 279, document dipòsits ploms. L'any 1503, la comunitat estava formada per vint-i-dos preveres.

18. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari IX, prestatge VII, volum 323, document dipòsits ploms.

- Ploms comuns dels beneficiats
- Ploms blancs del rector i beneficiats
- Ploms comuns dels capellanus i conductius
- Ploms blancs dels capellanus i conductius

Les dades de l'any 1548 ens informen dels següents tipus de ploms:¹⁹

- Ploms vermells dels beneficiats
- Ploms vermells dels conductius
- Ploms blancs dels beneficiats
- Ploms vermells dels capellanus
- Ploms blancs dels capellanus

Hem de suposar que els ploms comuns eren de llautó, els blancs de llauna i els vermells de coure. Si observem el que feia la veïna comunitat, el capítol de la Seu, hem de pensar que els ploms comuns dels beneficiats, capellanus i conductius procedien de la bossa dels aniversaris. Possiblement, igual que a la Seu, tant els capellanus com els conductius tenien unes tarifes una mica més reduïdes que la resta de la comunitat.

L'elevat nombre de pellofes que utilitzaven explica la preocupació per part de la comunitat de tenir a bon recapte tot els ploms. Sovint apareix en la documentació la reparació del pany *per adobar lo pany de l'armari de la bossa*, o el canvi de claus de l'armari on es guardaven els ploms *per fer una clau a l'armari del bosser*. L'alt nombre de pellofes esmerçades feia impossible guardar-les sempre dins de la bossa o bosses. Sabem de la compra l'any 1559 d'una capsra per posar els ploms de la comunitat²⁰ al mestre capser Joan Barnit. Per fer-nos una idea del gran volum de pellofes usades per tota la comunitat, només cal llegir com, entre el maig del 1601 i l'abril del 1602, el bosser havia pagat en ploms el valor de 1711 lliures, 8 sous.²¹

El bosser realitzava una tasca important per al bon funcionament de la comunitat. Això es reflectia en el seu salari. Per exemple, l'any 1579, o l'any 1606, el bosser tenia una retribució de sis lliures anuals; en canvi, l'arxiver només rebia tres lliures.

La importància de les pellofes també es reflecteix en la compra o reparació de les bosses que utilitzava el bosser per distribuir els diferents tipus de ploms segons les funcions religioses realitzades pels preveres en el dia a dia. Vet aquí una relació d'aquestes compres o reparacions:

19. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari IX, prestatge VII, volum 325, document dipòsits ploms.

20. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari VIII, prestatge IV, volum 71.

21. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari IX, prestatge II, volum 131.

1559. ... una lliura, dos sous per raó de una bossa ha feta per dita Comunitat.

1563. ... m^o Batalla ha pagat per adobar la bossa dels aniversaris, un real...

1566²². ... tinch rebut de m^o Antoni Xdaguer deset reals, dich 1 lliura, XIII sous y són per lo preu de la bossa...

1579. ... Domingo Samboa, guanter ... trenta sis sous per una bossa he feta per lo bosser de dita comunitat...

1607²³. ... set sous y dits són per sinch bosses de cuiro pe posar la moneda...

1609. ... tinch pagat vint y sinch reals a mestre Miquel Cassanyes, guanter per lo preu de una bossa de cor dic dos lliures, deu sous.

1616. ... doni a m^o Palau, passamaner per les mans y seda de una bossa de setí nos feu per la Comunitat, vint reals y per un palm y un quart de setí doni tretze sous y nou diners que és tot dues lliures, tretze sous y nou diners.

1642²⁴. ... a pagat m^o Jaume Saladriga prevere... dos lliures, setze sous a Miquel Cassanyes, guanter, per una bossa de dita Comunitat.

1675²⁵. Item als 28 de juny a Eudalt Gadas, guanter per fer mudas tots los bossies y demes espallat de la bossa dels ploms una lliura setze sous.

1684. Item als 29 de abril 1684 he pagat a m^o Jaume Perpinyà, bosser de la present comunitat divuit sous per los gastos de haver adobat la bossa dels ploms.

1691. Item als 16 de dit a Anton Serarols guanter per una bossa de ploms per lo cor sinch lliures deu sous.

1697²⁶. Item als 25 de abril 1697 he pagat a Francisco Baxeras, mestre passamaner de Barcelona, tres lliures, quinze sous, per lo valor mans y recaptés de una bossa de cor cuberta de satí verd...

1703. Als 3 de janer, per una bossa gran per aportar y distribuir los ploms, lo bolser de dita Rnt. Comunitat — 5 lliures, 10 sous.

1715. Item a 11 de abril 1715, tinch gastat sis lliures pagadas a Josep Langelot per lo import de una bossa nova per la distribució dels ploms de dita Iglésia...

22. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari VIII, prestatge IV, volum 71.

23. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari VIII, prestatge IV, volum 63.

24. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari VIII, prestatge IV, volum 65.

25. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari VIII, prestatge IV, volum 67.

26. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari VIII, prestatge IV, volum 68.

Pocs documents ens informen de la fabricació de ploms o pellofes. La primera dada la trobem l'any 1611, quan la comunitat paga catorze sous per la creació del nou motlle per fer sisens, és a dir, pellofes de sis diners.²⁷ Si mirem les pellofes atribuïdes per Crusafont a la citada comunitat, podem identificar la incusa de llautó Crus. 1268. com la corresponent al nou motlle. Les Crus. 1282 i 1283 corresponen a pellofes creades amb encunys del segle XIX.

La necessitat de pellofes és una constant en la comunitat. L'any 1612, l'arxiver compra tisores per tallar ploms i l'any 1616 compra un martell i unes estenalles per l'import de dos sous i sis diners.²⁸ És evident que la finalitat d'aquestes eines era la fabricació de incuses de llautó, de llauna o de coure. L'any 1642, el prevere i procurador major de la comunitat compra al llauner Bernat una dotzena de llau-nes per fer ploms.²⁹ Aquesta compra s'hauria d'identificar amb les pellofes Crus. 1257 i Crus. 1266, que són les incuses de llauna que per tipologia s'han d'identificar amb les corresponents al segle XVII.

L'any 1717, trobem que el prevere Francesc Roig cobrà dues lliures per la fabricació de ploms.³⁰ L'any 1768, la comunitat compra una planxa de llautó que pesa sis lliures per un valor de quatre lliures i quatre sous, per la fabricació de noves pellofes. El mateix any paguen una lliura i dos sous pel valor d'un motlle per *trencar los ploms de ral* i sis sous per adobar el motlle de picar les pellofes. El cost del treball de fer *dits ploms que han exit de dita planxa* va ser de dues lliures i vuit sous.³¹

Les pellofes i els encunys conservats a l'Arxiu de Santa Maria del Pi

L'arxiu de Santa Maria del Pi té quatre capsas de cartó plenes de pellofes i una capsa de ferro amb una selecció de les diferents pellofes, fruit d'un intent de classificació anterior al nostre estudi.

La nostra classificació s'ha basat en l'obra ja clàssica de Miquel Crusafont *La Moneda Catalana local entre els segles XIII i XVIII* (Barcelona, 1990). Dels trenta tipus fotografiats en el llibre, només n'hem pogut trobar a l'arxiu vint-i-sis tipus, entre els quals cinc pellofes inèdites. Aquests són els que descriurem, a més d'indicar el nombre existent en aquest arxiu:

Crus. 1256:	Incusa de llautó. I sobre M. Orles lobulada i punts. 1 peça.
Crus. 1257:	Incusa de llauna. Com l'anterior. 1 peça.

27. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari VIII, prestatge IV, volum 63.

28. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari VIII, prestatge IV, volum 63.

29. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari VIII, prestatge IV, volum 65.

30. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari VIII, prestatge IV, volum 68.

31. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari VIII, prestatge V, volum 75.

Làmina 1

- Crus. 1260: Incusa de llautó. PI,4 a sota i orles lobulades i de punts. 16 peces.
- Crus. 1263: Incusa de llautó. Una pinya. Orles lineals i punts. 45 peces. Possiblement entre elles hi hauria la varietat Crus. 1261.
- Crus. 1264: Incusa de llautó. Una pinya gran. Orla lineal gruixuda. 3 peces.
- Crus. 1265: Incusa de llautó. Una pinya més petita. Orla lineal gruixuda. 5 peces.
- Crus. 1267: Incusa de llautó. Dues pinyes. Orles lineals i punts. 14 peces.
- Crus. 1268: Pi entre 6-6. Orla lineal. 246 peces.

Encuny conservat a l'Arxiu de Santa Maria del Pi, corresponent a la Crus. 1260, amb una mida d'11 cm. També es conserva un trepant de 17 cm.

- Inèdita: Pi entre 6-6. Orla lineal. Els sisos són més gruixuts i les arrels de l'arbre són més estretes i elevades.
- Crus. 1269: Pi sense valor. Orla lineal
- Crus. 1270: Semblant, altre dibuix arbre. Entre la Crus. 1269 i 1270 hem comptabilitzat 764 peces, predominant en un 75 % la Crus. 1270.
- Crus. 1272: Incusa de llauna. Pi entre 10-sous. Orla de traços. Considero que la present incusa és el resultat del deteriorament i pèrdua de l'estany.
- Crus. 1273: Incusa de llauna estanyada. Pi entre 10-sous. Orla de traços. 81 peces.
- Crus. 1275: Incusa de llauna. Pi entre 10-sous, contramarca ovalada. Orla de traços. Podrien haver estat de llauna estanyada com la Crus. 1272. 2 peces.
- Crus. 1276: Incusa de llautó. Pi entre 3-sous. Orla de punts. Existeixen dues varietats de llautó, el primer corresponent a un llautó envellit com per exemple la Crus. 1268, i el segon corresponent a un llautó brillant. 48 peces.
- Crus. 1277: Incusa de llauna. Pi entre 3-sous. Orla de punts. També la considero fruit del deteriorament i pèrdua de l'estany.
- Crus. 1278: Incusa de llauna estanyada. Pi entre 3-sous. Orla de punts. 141 peces.
- Crus. 1279: Incusa de llautó. Pi entre 2-sous. Orla de traços. També trobem els dos tipus de llautó com la Crus. 1276. 99 peces.
- Crus. 1280: Incusa de llauna. Pi entre 2-sous. Orla de traços. També la considero fruit del deteriorament i pèrdua de l'estany.

Crus. 1278

Crus. 1279

**Crus. 1279
variant llautó**

Inèdita

Crus. 1281

**Inèdita
llauna estanyada**

**Inèdita
llauna**

Crus. 1282

Crus. 1283

Inèdita

Làmina 2

- Inèdita: Incusa de llauna estanyada. Pi entre 2-sous. Orla de traços. 75 peces.
- Crus. 1281: Incusa de llautó. Creu trilobulada entre 1-sou. Orla de punts. 101 peces.
- Inèdita: Incusa de llauna. Creu trilobulada entre 1-sou. Orla de punts. També la considero fruit del deteriorament i pèrdua de l'estany.

Encunys corresponents a les Crus. 1271, 1279 i 1282. Els dos primers mesuren 4,5 cm i el tercer 4 cm. Probablement creats durant el segle XIX, en ser encunys de premsa.

Podrien correspondre al taller Castells de Gràcia.

- Inèdita: Incusa de llauna estanyada. Creu trilobulada entre 1-sou. Orla de punts. 111 peces.
- Crus. 1283: Incusa de llauna. Dalla entre 6-D. Orla de punts. També la considero fruit del deteriorament i pèrdua de l'estany. 323 peces.
- Inèdita: Incusa de llauna estanyada. Dalla enre 6-D. Orla de punts. 266 peces.
- Crus. 1284: P. Orles lineals. 1 peça.

CONCLUSIÓ

Sempre hem comentat que els arxius de les comunitats dels preveres són fonts inesgotables d'informació sobre tot tipus de moneda, tant religiosa com oficial. Només cal llegir, entre altres, els llibres dels dipòsits o dels bacins, per fer-nos una idea de la seva riquesa documental. Així, la comunitat de preveres de Calaf ens deixa anotada la presència de moneda falsa entre els seus dipòsits pecuniaris. Per exemple, l'any 1722, escriuen «*Item per la disminució de 4 lliures, 5 sous de moneda falsa de la qual sols se'n ha tret 1 lliura 6 sous ço resta ———— 2 lliures 8 sous, 2 diners*».³² La comunitat de Santa Maria del Pi també ens aporta documentació d'aquest tipus. Per exemple, l'any 1653, un membre de la comunitat de San-

32. AEV, Calaf, K/1.

ta Maria del Pi, ajudat per un fadrí, va portar a l'argenteria dos cabassos plens de sisens per canviar-los per moneda més estable i valuosa; o, l'any 1713, la mateixa comunitat ens explica la pèrdua monetària que van patir en descobrir, a la caixa de l'arxiu, ardits i rals de vuit falsos.³³ Per últim, crida l'atenció la referència de l'any 1719, en la qual un manyà cobrà set lliures per la fabricació d'un molinet nou «*del sello del pnt. arxiu.*» Tenien un molinet per fer les seves pròpies monedes (en aquest cas, estaríem parlant de falsificació de moneda legal) o faria referència a la creació d'un encuny per fer pellofes? La resposta no la coneixem, tal vegada hauríem de buidar més a fons la documentació per trobar la contestació.

33. Arxiu de Santa Maria del Pi. Armari VIII, prestatge IV, volum 68.